

פרשת שמות

וימררו את חייהם בעבודה קשה, בחומר ובלבינים, ובכל עבודה בשדה, את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך.

צריך לעיין אריכות הדברים, הא היה סגיי אם אמר וימררו את חייהם בעבודה קשה, מה לי באיזה עבודה קשה. וגם מה שמסיים את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך לכאורה מיותר.

והנה, ידוע שכל התחלות קשות, ומי שלא רגיל לעבוד עבודה קשה יקשה עליו מאוד. ומ"מ ברוב ימים יהיה מורגל בזה ולא יקשה עליו כ"כ, כי הרגל נעשה טבע. אבל כששוב יתחיל מלאכה אחרת קשה, אז יקשה עליו עוד הרבה, ויהיה בכלל כל התחלות קשות עוד פעם.

ובמצרים בודאי היה קשה מאוד לישראל כשהתחילו לשעבד עמהם, כי לא הורגלו בזה, ומ"מ בימים רבים היה להם להרגל בזה. אבל המצרים שרצו למרור תמיד בחייהם התחכמו לשנותם ולהחליף ממלאכה למלאכה. דהיינו שהתחיל בחומר ואח"כ עובד בלבינים. ואחר שהורגלו בזה החליף לעבודה בשדה. וממילא היה כל ימיהם בעבודה קשה.

והיינו דכתיב וימררו את חייהם בעבודה קשה, משום שהיו בחומר ואח"כ בלבינים ואח"כ בכל עבודה בשדה, והיה כל ימיהם מרורים. ועל ידי זה היה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך, משום שהחליף ממלאכה למלאכה.

(כתב סופר)

ואמרת אל אהרן קח את מתך והשלך לפני פרעה יהי לתנין.

הקשו המפרשים, מדוע צוה הקב"ה לעשות את המופת של המטה שנהפך לנחש לפני פרעה, דבר שיכלו גם חרטומי מצרים לעשות. עוד קשה לפי המבואר במדרש שפרעה הביא ילדים בני ד' וה' שעשו ממטה נחש וגם אשתו עשתה כן. ואמרו לו למשה על מופת זה "תבן אתה מכניס לעפריים". מה היתה, א"כ, התועלת בעשיית מופת כזה אשר פרעה כלל לא יתפעל ממנו.

הגרי"צ סלנט בספרו באר יוסף מתרץ שלמעשה מטרת נסי הנחש לא היתה להראות את גודל יד ה' ויכולתו לשנות את הטבע, אלא לרמוז לפרעה כמה רמזים המובאים במדרש. ונראה להוסיף על דברי המדרש ולומר שע"י הנחש בא לרמוז לפרעה ולעבדיו רשעתם ורוע לבבם שהזידו על ישראל לענותם ולמרר חייהם, וכן סיבת העונש המגיע להם, כפי שיתבאר להלן.

הרמב"ם הקשה, למה ענש הקב"ה את המצרים על שהעבדו את בני"י, הלא נגזר עליהם כבר בברית בין הבתרים שיהיו גרים בארץ לא להם ושיעבדו ויענו אותם. נמצא, א"כ, שהמצרים קיימו את גזירתו של הקב"ה. ותירץ הראב"ד שהבורא אמר "ועינו אותם", והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם, כענין שנאמר "אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה לפיכך נתחייבו".

נמצא לפ"ז, שאם לא היה המצרים מוסיפים להרע לישראל יותר ממה שנגזר עליהם, לא היה נענשים. וזה מה שרמז להם במה שהראה להם שהמטה נהפך לנחש, להורות שהם היו צריכים להיות בבחינת מטה אלוקים. דהיינו רק להכות כפי שיכה המכה במטה - הקב"ה, שהרי המכה אינו מוסיף מעצמו בהכאה יותר מכוונת המכה בו. אולם הם נעשו בבחינת נחש, ובאכזריותם ורשעותם לבם הוסיפו להרע להם הרבה יותר ממה שנגזר עליהם.

הדימוי לנחש הוא מפני שלעתיד לבוא מתקבצות כל החיות אצל הנחש ואומרות, "זאב טורף ואוכל, ארי דורס ואוכל, אתה מה הנאה יש לך. אף המצרים כן, עינו את בני"י בלי שתבוא להם מזה שום טובת הנאה. ציוו לבנות את פיתם ואת רעמסס, ואמרו בגמ', פיתם - פי תהום בולע הבנין, רעמסס - ראשון ראשון מתמוסס ומתמוטט. וכדי להודיע ולרמוז להם שהם היו צריכים

להיות לישראל רק בבחינת "מטה" ובאכזריותם וברשעותם נהפכו לנחש הראה להם משה את המטה שנהפך לנחש. ולכן יפרע הקב"ה מהם, אף שנגזר על ישראל גזירת השעבוד והעינוי.
(באר יוסף)